

MAGYARSÁGUNK GYÖKEREIBŐL TÁPLÁLKOZÓ ÖRÖKSÉGÜNK...

A SOLYMÁSZAT, MINT A VILÁGÖRÖKSÉG RÉSZÉ

(MAGYAR JAVASLAT AZ UNESCO BIZOTTSÁG RÉSZÉRE)

Magyarságunk gyökereiből
táplálkozó örökségünk...

A solymászat, mint a világörökség része
(Magyar javaslat az Unesco Bizottság részére)

Vannak olyan emberi tevékenységek, amelyek több ezer éves történelmi múltra tekintenek vissza, és amelyek újkori változásai és a fejlődés indokolják, hogy a legmagasabb védeltségi kategóriába, a világörökségi védeltség kategóriájába kerüljenek, ezáltal megőrizve a jelennek, és a jövő nemzedékeinek.

Ezek közé tartozik a solymászat is. Az embereket már a kezdetekben lenyűgözte a ragadozó madarak életmódja, vadászati stílusa. A sólymok szédítő támadása, amelynek során a magasból 300 km/óra feletti sebességgel zuhannak áldozatukra, vagy a sasok hihetetlen ereje, amellyel a farkast is képesek elejteni megragadta a fantáziát. A szárnyalás a szabadság érzetét keltette, s a bátor madarak a vitézi, lovagi erények megtestesítőivé váltak. Vajon mi a titka ennek az évezredekken átívelő szenvedélynek?

Válaszként idézzünk a "Lovas nemzet" című könyv solymászatot tárgyaló fejezetéből :

"...ami a zsákmányszerzésen túl van, azt igazán csak az értheti meg, akit az élmény a gyakorlatban is megérintett. Aki vágatott már jó lovon a szabadban, széles mezőn, vagy rengeteg erdőn,...vagy röptette sólymát az ég kékjében, és átélte azt a semmivel össze nem hasonlítható érzést, amit az alig látható kis pont, a sólyom és a solymász kapcsolata jelent, az tudja a választ. Ez a vágy nem ismer határokat és korokat, nem ismer származást, vallást, nemzeti hovatartozást, vagy életkort. Megérinthet mindenkit, fiatal, öregot, férfit, nőt egyaránt s minden időben..."

Vadkacsát pedző vándorsólyom

A solymászat olyan ősi, mintegy ötezer éves vadászati mód, amely mára eredeti élelemszerző szerepén fokozatosan túljutva összetett kulturális, hagyományőrző tevékenységgé vált.

Bölcsője, mint annyi más hagyománynak keleten ringott. Már az ókori Egyiptomban kiemelt kultusza volt a ragadozó madaraknak, a vándorsólyom képében megjelenő Hóroszok (istenek) formájában. A korai társadalmak a kezdetektől fogva megkülönböztetett tisztelettel viseltettek a ragadozó madarak iránt. Királyok, fejedelmek választották címerállatnak, elég ha a legnagyobb európai uralkodó dinasztiákra gondolunk, az Oroszországnak cárok

sortát adó Romanovokra, a lengyel Piastokra, vagy a Habsburgokra. Valamennyi címerét sas díszíti, és a hagyomány olyan erős, hogy az államforma megváltozása után is állami címer maradt!

Nekünk, magyaroknak még ennél is szorosabb kapcsolatunk van a solymászzal. Közismert, hogy a honalapító Árpád fejedelem apja, Álmos születése a Turul-legendához kötődik. A hagyomány szerint anyját, Emesét álmában egy sólyom (Turul) ejtette teherbe.

Turul ábrázolás a nagyszentmiklósi kincsről

A Turul, az ősmagyarok szent madara, amely már Attila, a nagy hun fejedelem zászlaját és pajzsát is díszítette, egyúttal a kor legjobb solymászmadara volt, a ma is élő altáji kerecsensólyommal azonosítható (*Falco cherrug altaicus* Menzbier). Az Árpádok csaknem fél évezredig uralkodtak a magyar trónon, ezáltal a Turul a mai kor magyarságának is egyik legjelentősebb nemzeti jelképe maradt. A különböző régészeti leletek visszatérő alapotívuma a sólyom, eredeti és stilizált alakban edényeken, pajzson, tarsolylemezen egyaránt megtaláljuk.

Szkíta lovas solymász a honfoglalás korából

Temetkezési szokásaink között is akadnak solymászati vonatkozásúak, hiszen a harcost lovával együtt eltemető hagyomány mellett a sírokban nem ritka a vele temetett sólyom sem.

A solymászat tehát szakrális szerepet töltött be a magyar őstörténetben, de ugyanilyen fontos volt zsákmányszerző vadászati funkciója is. Része volt a katonai kiképzésnek, a békeidőben való gyakorlásnak.

A lovas solymászatokon való tömeges részvétel, a kiszámíthatatlan terepviszonyokhoz való alkalmazkodás, az akadályok leküzdése, a vadászcsapat irányítása, a lovak teljesítménye hadgyakorlattal ért fel.

A magyarság a Kárpát-medencébe már fejlett solymászati kultúrával érkezett, ennek számos nyelvi és tárgyi emléke maradt fenn. Helységneveink sora utal az egykori királyi solymászok lakhelyére: Kerecsend, Kelecsény, Szokolya, Solymár, Sóljomkó, Madaras, stb. Az első képi ábrázolásokon is találunk erre utaló bizonyítékokat, mint a bécsi Képes Krónikában (1358) található festmény. Ezen Könyves Kálmán királyunk öccse, Álmos herceg sólymával varjút vágat Csór vára alatt.

Álmos herceg varjút vágat sólymával (Képes Krónika)

IV. Béla pénzén vágató lovas solymászt láthatunk, ami annak bizonyítéka, hogy a korabeli életben igen jelentős szerepet játszott a solymászat.

Nemcsak királyok, de főurak, köznemesek, sőt, egyházi méltóságok is szenvedélyesen űzték olyannyira, hogy az 1279-es budai zsinat kénytelen volt szankcionálni a solymászó szerzeteseket, mert szenvedélyüknek hódolva elhanyagolták az egyházi szolgálatot.

Középkori lovas solymászat (rézkarc)

Okleveleken, birtokvásárlási dokumentumokon gyakran felbukkan a sólyomfészkek helyének kiemelt védelme.

Az Anjou királyok alatt solymászkola működött, amelynek tankönyvét Magyar László, Nagy Lajos király udvari fősolymásza írta. Sajnos fennmaradt példánya eddig nem került elő, de a legjelentősebb nyugati szakmunkák évszázadokon keresztül hivatkoztak rá, mint alapműre...

Nem csökkent a solymászat luxemburgi Zsigmond alatt sem, aki német-római császárként nyugati hatásokkal gazdagította a magyar solymászati kultúrát.

Korán megjelenik a solymászat a magyar költészetben is. Mátyás korának ismert reneszánsz költője, Janus Pannonius három ilyen témájú verset hagyott ránk.

Mátyás korabeli solymász (bronz szobor a budavári Mátyás Kútról)

Nem hiányozhattak a sólymok az ajándékok, adományok, esküvői alkalmak sorából sem.

Egy-egy betanított sólyom értékéről fogalmat alkothatunk, ha felidézzük II.Lajos nagyvonalú gesztusát, amely szerint 40 000 arany adótartozást engedett el az egri püspöki jövedelmek kezelőjének egyetlen jól betanított sólyoméért...

Falikárpit a XVI. századból, Mária királyné, II. Lajos felesége lóhátról solymászik.

A törökkor végvári harcai nemcsak küzdelmet és szenvedést hoztak, de élénk kapcsolat alakult ki a Balkán, Kisázsia felé ugyanúgy, mint Lengyelországgal és Nyugat-Európával.

A magyar sólymok ekkortájt a legkeresettebbek voltak az említett országokban. Belgiumtól Törökországig mindenki magyar sólymot kívánt, itthon nem volt nemesi udvar, ahol ne tartottak volna madarászt. Az ajándékozás Erdélyben adózási szokássá vált, amelyet rendszeresen leróttak "falconagium" (sólyomadó) néven.

Sólyomábrázolás nemesi címerben (Telegdi család)

Legnagyobb reneszánsz költőnk, Balassi Bálint több versében témájának választotta a sólymot, a solymászatot, lett legyen szerelmi hasonlatról, vagy éppen harcos példamutatásról szó. Az alábbi gyöngéd vallomás jól érzékelteti a kalandos életű költő rajongó szeretetét :

*" Immár sólymocskádat
kedves madárkádat,
mit karodon hordoztál,
klárisokkal rakott,
skófiummal varrott,
lábzsínóron tartottál."*

A fejedelmi Rákóczi család is lelkesen űzte a solymászatot. Rákóczi László naplója értékes kortörténeti dokumentum, amelyben leírja, hogy szakadatlan utazásai közben Lengyelországtól Erdélyig a harcok szünetében mindig talált néhány napot, vagy akár csak pár órát, hogy szenvedélyének hódoljon. " (1653. október 9.) ...megindultam Sárosról Szerencs felé...Ez nap fogattam nyulat. No.1...(1654 augusztus 28.)...Mentem ki paripán mulatni az mezőre, fogattam madárral fogolymadarat No. 2., fűrjet 3..."

Solymász jelenet a végvári harcok idejéből

Bár a XVIII századtól, vagyis a lőfegyverek tökéletesedésétől kezdve a solymászat némileg visszaesett, mégis fennmaradt a további korokban is.

A két világháború között Gödöllőn udvari solymásztelep működött, 1939-ben pedig megalakult a jelenleg is működő Magyar Solymász Egyesület.

A Magyar Solymász Egyesület jelvénye

Megszületését nagy egyéniségek jelzik, mint galántai Lelovich György, a klasszikus solymászat európai újjáélesztője, vagy Bátyai Loránt, aki szakirodalmi munkásságával járult hozzá a fejlődéshez.

A solymászat mára Magyarországon - hasonlóan más európai nemzetekhez - összetett kulturális tevékenységgé alakult. Mindenek előtt őrzi és ápolja a legősibb vadászati módok egyikét, a ragadozó madarakkal való pedző vadászatot. Őrzi ennek szakmai fogásait, technikai elemeit, kultúráját.

Ez - túl a vadászszenvedélyen - olyan testet-lelket felüdítő, fizikai és mentális regeneráló tevékenység, amelyre a ma emberének talán még nagyobb szüksége van, mint elődeinek. A solymász lelke, gondolatai együtt szárnyalnak madarával, ezáltal élve meg a korlátlan szabadság érzését, a gondoktól, bajoktól való elszakadás élményét, ha csak rövid időre is...

Vándorsólyom támadásba lendül

Minden korszerű alkotmány előtérbe helyezi az embernek az egészséges környezethez való jogát, szolgálhatná-e jobban valami ezt a célt, mint a solymászat.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni a környezettudatos nevelés fontosságát, a természetvédelmi szemlélet elterjesztését.

Minden lehetőséget meg kell ragadni, hogy a globális természetpusztítást megállítsuk, és természeti értékeinket megőrizzük. Erre kiváló lehetőség a solymászat. A solymász nemcsak vadászik, de érdekelt a természeti értékek megőrzésében, a tájvédelemben, az egészséges környezet fenntartásában. Érdekelt a vadászható fajok fennmaradásában is.

Az ember természethez való kötődésének, azzal való együtélésnek és azonosulásnak, az élő hagyományörzésnek napjainkban világszerte a solymászat az egyik legfontosabb életben tartója.

Az egyetemes tudomány sem nélkülözheti a solymászat eredményeit. Solymászok dolgozták ki a ragadozó madarak tenyésztési eljárásait. Több tucat magyar tenyésztő képes biztosítani előre nem látható, válságos esetben a természetes vándorsólyom populáció pótlását...

Solymászok írták le a sólymok életmódját, táplálkozásukat, szaporodásukat, fedezték fel betegségeiket, és dolgozták ki a gyógy módokat. Ezzel felbecsülhetetlen szolgálatot tettek és tesznek az egyetemes tudománynak! A magyar solymászok több évtizede részt vesznek a ragadozó madárvédelmi programokban, fészekőrzésekben, fiókamentésben.

Magyarországon - történelmi hagyományokra építve új, környezetbarát tevékenység van kibontakozóban, az ökológiai védelem solymászati technikával való megvalósítása. Korábban, az ötvenes években sikeres védelmi tevékenység folyt a hortobágyi és a kiskunsági halastavakon, mára ez korszerű, kibővített formában éledt újjá. Repülőtereken, halastavakon, szőlőültvényeken solymászok biztosítják a kártévő madarak távol tartását.

A Budapest Ferihegy Nemzetközi Repülőtéren állandó solymászati szakszolgálat látja el a madárriasztó feladatokat, ezáltal előzve meg a légi baleseteket, jó példaként az élő hagyományok és a korszerű biztonságtechnológia együttműködésének. Ez kivált számos környezetszennyező technológiát, tehát tevékenyen részt vesz a környezetvédelemben.

A vadászok, vadgazdák ősidők óta lövik a ragadozó madarakat, hiszen konkurens csoportnak tartják, és nem szűnt ez meg teljesen a védetség bevezetésével sem. Nagyrészt a solymászok felvilágosító munkájának köszönhetően mára Magyarországon minimálisra csökkent a lelövések száma, tehát ilyen módon is hatékonyan szolgálják a természetvédelmet.

Nagy jelentőségűek azok a kulturális ismeretterjesztő bemutatók is, ahol először találkozhat a nagyközönség közelről élőben a ragadozó madarakkal, figyelheti szédítő repülésüket, csodálhatja munkájukat és tanulja meg tisztelni, szeretni őket. Semmi sem alkalmasabb a korábbi, általános negatív vélemény megváltoztatására, mint a közvetlen találkozás a ragadozó madarakkal szakszerűen irányított körülmények között. A hatvanas években a Lelovich György vezette magyar delegáció mutatta be élő történelmi képekben Nyugat-európában a klasszikus lovas solymászatot, de évekig szerepelt a nemzetközi híró Nagyvázsonyi Lovasjátékok rendezvényein is. Napjainkban a Visegrádi Várban található állandó bemutató a történelmi életkép részeként.

Az emberiség megőrzésre érdemes tevékenysége a tárgyi értékeket létrehozó ipar-, és képzőművészet. A solymászat

mentette át a mának azt az ősi művészetet, és motívum világot, amely esztétikusabbá, szebbé, barátságosabbá tette és teszi az ember környezetét.

Hímzett, díszes solymásztarisznya a magyar reneszánsz korából

A sapka készítőik, a solymásztáska varrók, késesek, kesztyűsök megőrizve az eredeti formákat olyan élő iparos tevékenységet hoztak létre, amely világszínvonalon áll, és gyakorlati haszna mellett fontos hagyományőrző szerepet vállal. A sólyomsapkák tervezése, kézi varrása, díszítése, és a solymásztáskák (tarisznyák) eredeti funkciójukat megőrizve az iparművészeti remekművek közé tartoznak, mindamelllett maradandó esztétikai élvezetet nyújtanak.

Festett sólyomsapka

Mára, amikor csaknem kihalt a legtöbb ősi mesterség, a solymászatot kiszolgáló és reneszánszát élő iparosok és iparművészek tartják fenn a legritkább, de élő mesterséget, így őrzik meg a világnak ezt az értékes örökséget!

Az irodalom és a művészet visszatérő motívuma a ragadozó madár, és a solymász.

Solymásztőr

Tapasztalatból tudjuk, hogy az a téma, amely a gyakorlatban kihal, előbb-utóbb szükségszerűen a művészetből is eltűnik, ezáltal a művészet szegényebb lesz, ez is indokolja a kulturális örökségként való megőrzést.

Lovas solymász motívumok erdélyi párnahéjon

A solymászati szakirodalom hazai eredményei figyelemre méltóak. Már a múlt század negyvenes éveiben jelentek meg kiváló szakmunkák. "Szárnyas vadászmesterek", "Gyöngyvirágtól lombohullásig" Homoki-Nagy István alkotásai. Bátyai Loránt "Vadmadárból vadászmadár" című könyve (1955) alapmű. A hatvanas évektől sorra születtek Lelovich György könyvei, "A solymászat enciklopédiája", "A héja monográfiája", "Solymászélet", "Solymász voltam a Hortobágyon". Számos külföldi szakkönyvet fordítottak le magyar nyelvre, pl. Taymur világhírű művét, "Értekezés a solymászatról", vagy az angol Gilbert Blaine nagyszerű könyvét, de ugyanúgy Planiol háromkötetes "Solymászat"-át.

Magyarország élen járt abban is, hogy elsőként jelent meg filmművészetében a solymászat.

A második világháború előtt még csak történelmi epizódszerepben, de az ötvenes-hatvanas években már önálló témaként is. Homoki-Nagy István világhírű természetfilmes Cannes-ban is díjat nyert filmjeiben rendre megjelenik a solymászat.

A természetfilmzés nemzetközi viszonylatban is úttörő művésze olyan művekkel gazdagította a magyar és az egyetemes filmművészetet, mint a "Gyöngyvirágtól lombohullásig", "Cimborák", "Hegyen-völgyön", "Egy kerecsensólyom története", "Vadvízország". Ide sorolható Hárs Mihály "Tél az erdőn" című alkotása is. Egyedülálló, és világviszonylatban is jelentős, Mészöly Miklós regényéből készült, Gáll István "Magasiskola" című alkotása,

amely az egykori hortobágyi solymásztelep életét idézi fel. Ha egyetemes értékekről beszélünk, amelyet világörökségi szintre kell emelni, akkor ez sem hagyható figyelmen kívül.

Jelentős szerepet játszik a solymászat a különböző kultúrák megismerése, a nemzetek és népek barátsága elmélyítése terén is. A Magyar Solymász Egyesület 1986 óta szervez nemzetközi solymásztalálkozókat. Ezek kitűnő fórumai a különböző népek, nemzetek kulturális találkozásának. Japántól az Egyesült Államokig érkeznek ide vendégek, hogy együtt solymásszanak, s emellett megismerjék egymás eltérő szokásait, módszereit, átvegyék a hasznos tapasztalatokat. A találkozók egyúttal a tudományos előadások, szakmai tájékoztatók szinterei. Magyarország adott otthont a nemzetközi találkozó keretében az IAF konferenciának is.

Nagy jelentőségű, hogy Magyarországon a solymászat - nem kis mértékben a sok évtizedes következetes munkának köszönhetően - szilárd törvényi keretek között működik, két jogforrás, a vadászati és a természetvédelmi törvény biztosítja működését. A szabályozás gyakorlati alkalmazása terén vannak megoldandó kérdések.

Mindez azonban nem mindenhol, és nem mindenki számára egyértelmű. Vannak mozgalmak, amelyek legtöbbször tájékoztat-lanságból nem ismerik fel valamely tevékenység messze ható értékeit, és vak következetességgel küzdenek ellene. A zöldmoz-galmak oldalágai, az egyébként elismerésre méltó állatvédők körében hallani olyan hangokat, amelyek a solymászat betiltását szorgalmazzák. Szerencsére Magyarországon ez ma még nem aktuális, azonban ismerve az európai tendenciákat érdemes rá felkészülni.

A solymászat kulturális értékei mellett érdemes megerősíteni a tevékenység etikai oldalát.

A mai solymászat megőrizve a nemes hagyományokat, olyan módszert és technikákat alkalmaz, amely megfelel a humánus alapelveknek, és messzemenőig figyelembe veszi az alapvető etikai normákat, az állatbarát megoldásokat. A vadnak tisztességes esélye van a menekülésre, a sebzés minimális, tulaj-donképp a természetben pillanatonként ezerszer ismétlődő eseményt reprodukál.

Összefoglalva a solymászat mára olyan történelmileg kialakult összetett kulturális tevékenységgé vált, amely az emberiség legősibb mesterségének, a vadászatnak leginkább természet közeli formáját mentette át a jelennek, és gyakorolja napjainkban is.

A pedzó vadászat a leghumánusabb vadászati mód. Története során szorosan összekapcsolódott a természet - és környezetvédelemmel, az ornitológiai tudománnyal az, ipar - és képzőművészettel, az irodalommal és a filmművészettel, valamint az ismeretterjesztés területével, mindezekre pozitív hatást gyakor-olva.

Magas színvonalon, a természettel a legközvetlenebb élő kapcsolatot tartja fenn, szolgálja az ember testi-lelki fejlődését, mentális regenerálódását, és széles körben hatékonyan szolgálja az emberiség túlélésében döntő szerepet játszó természetbarát, környezettudatos szemlélet kialakítását. A világ kulturális öröksége nem mondhat le azokról az értékekről, amelyet a solymászat képvisel!

MAGYAR SOLYMÁSZ EGYESÜLET

H-8220 BALATONALMÁDI, KERT U. 19.
TEL: +36 88 597 131
FAX: +36 88 597 130
WWW.SOLYMASZAT.HU

KÉSZÜLT 2008-BAN, A TRADEORG NYOMDÁBAN, BALATONFÉZŐN.
LAYOUT: ZACHAR ISTVÁN